

Roboz igazgató úr

MOLNÁR GÁL PÉTER

Csőstül akaróznak színigazgatóvá lenni manapság. Jóllehet, igen rút pálya. 1837-től a Nemzeti egyetlen igazgatója sem hagyhatta el emelt fővel a székét.

Keglevich István gróf (1840–1905) létrehozta a Víg Színház Egylet Részvénytársaságot a felvirágzó új műfaj, a bohózat elkülönítésére.

Kifinomultságával, ceremoniális tartózkodásával elősegítette, hogy a vidékről és a színiiskolákból ott termelt ripacs népség vérévé tanulja a *le dernier cri* modort.

Keglevich nem csak prédikálta az előírásos viselkedést. Vérért is adta érte.

Az úri modor hősi halottjaként kardpárbajban keresztülszúrták.

Faludi Gábor (1846–1932), Devecseren tanító, terménykereskedéssel egészíti ki jövedelmét ötvenéves koráig. A millennium előtt tíz évvel, az 1885-ös országos kiállításkor színházi jegyirodát nyitott az Andrassy út 8. számú házában. A rosszul menő színházak jegyein úgy adott túl, hogy terményvásárlóinak számláihoz hozzáírta egy páholy vagy két zsöllye árát, mellékelte a jegyeket. Milyen igazgatója lehetett a néhai terménykereskedő a Vígnak? Számoló. Számító. Beosztó. Ikerfiat aligazgatóként is beszámította a költségvetésbe.

96 évesen, 1945. február 16-án, három nappal a város felszabadulása, kevéssel a Vig romba dőlte után, lakásán holtan találták karosszékében ülve a Víg színház létrehívóját, működtetőjét, fölnevelőjét, *Ditrói Mór*t. 20 évig

igazgatta a színházat, majd a Nagymező utcában hozzájuttatták trafikengedélyhez, mintha hadirokkant volna. Eltemették egy ócska szekrényben.

*Jób Dániel*nek trónról lemondása cseppet sem zajlott békésen. Egyik szavahihető szemtanú szerint az 1947–1948-as évadot záró társulati ülésen a szakszervezet és a pártok képviselői a társulat nevében követelték Jób lemondását. Felfedezettjei és neveltjei fölsoztották hátrahagyott birodalmát. Eszméletlenül találtnak rá fütetlen Nagymező utcai szobájában. Zsebében zálogcédulák.

Roboz Imrét (1892–1945) agyonlőtték nyilas suhancok egy budai utcában. Hol, mikor, hova ásták tetemét? Egy nyakkendő tőr sem maradt belőle. Az utca kövén szabad vadként végezte azon időben, amikor puskavégre kaphatta ember bármely társát.

A mindenható színház-atyauristen, a Víg színház bérlő-igazgatója, tulajdonosa, a színházigazgatók szövetségének elnöke olvadt latyakban kivérzik az úttesten ötvenkét évesen.

És ha nem lövik agyon az író *Bókay János* Mészáros utcai szenespincéje és választott, másik búvóhelye, *Bajor Gizi* Pilsudsky úti villája között? Életben marad. Felszabadul. Államosítják. Kiveszik kezéből neveltjét, a Víg színházat. Internálják? Kitelepítik? Vagy statisztálhat a Nemzetiben a többi kivénhedt színházigazgató közt? Inkább a halál!

A Barcsay utcai gimnáziumban érettségizik. Osztálytársa *Radnai Miklós* – utóbb zeneszerző és az Operaház igazgatója –, *Boros László* író. Nagybátyjához szegődik: a Projectograph tulajdonosánál titkár, majd a hét mozi-vállalattal rendelkező cég igazgatója 22 évesen. Egyik mozijukból, a Corvin áruház helyén álló Apollóból kabarét csinál. Odszerződötteti társulatával *Nagy Endrét*. Bármibe fog bele: jól csinálja. Bármibe kezd: szerencséivel jár. Mozi-újságokat alapít: *Mozgófénykép Híradó*, *Mozi-Könyvnyomat* című lapjának ambíciója, hogy ez legyen a világ filmtermelését szemmel tartó *Variety* elődje. Hogy milyen ügyes és irodalmian fogalmazó újságíró, megállapítható a máig élvezetes és forrásmunkának tekinthető, 1916-ban a Rózsavölgyi kiadta *Az irodalom boudoirjában* című riportkötetéből.

Bécsből (vagy Karlsbadból) Pestre csábítja *Ben Blumenthal*t, a Paramount európai pénzbeszédőjét, aki *Marlene Dietrich* New Yorkba érkezésekor a hajó fedélzetén, rekkenő időben bundába átöltözteti a német nőt sajtó-fényképezkedésre. Ben Blumenthal kereskedelmi csavar *Zukor Adolf* Paramount filmcégénél. Művészeti listája: 1922-ben a Finnországban forgatott *Othello* producere. (Címszereplő *Emil Jannings*, *Desdemona* Roboz első felesége, *Lenkeffy Ica* némafilmsztár.)

Mindmáig tisztázatlan: Blumenthal terjeszkedni jött Pestre, hogy a Paramount kiszélesítse európai érdekeltiségét, vagy csak rásózták a Víget. A legváltozatosabb, egymásnak ellentmondó híresztelések maradtak fenn a színházvásárlásról. Tény: filmterjesztő lehetőségeket vesz. Londonban is, Szegeden is. Iker fivére a Rákóczi úti irodájából vezeti a Paramount magyar kirendeltségét, bátyja a tengerentúl-

ROBOZ ZSUZSI: ÖNARCKÉP

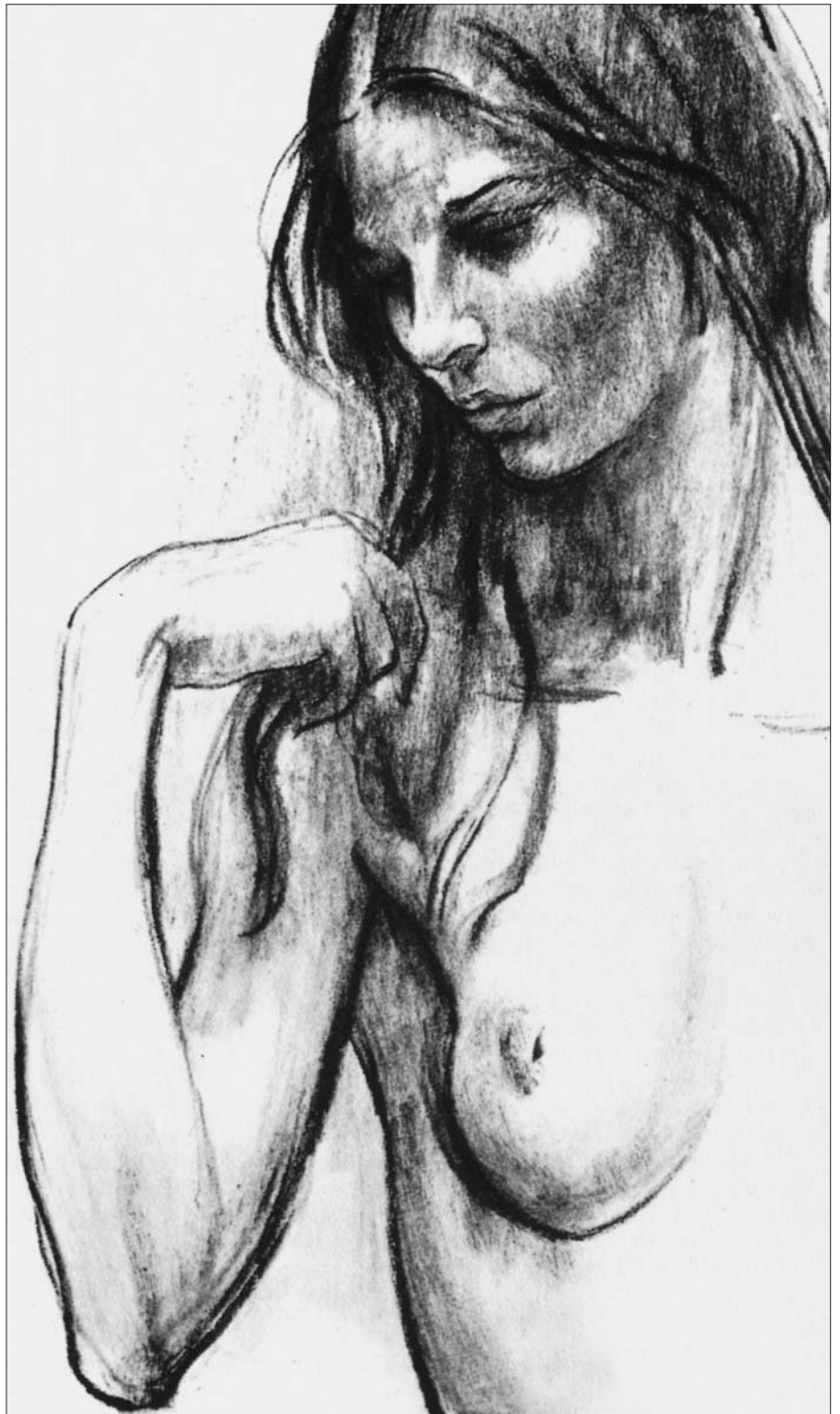
ról utasítgat. 1921-ben Blumenthalra Roboz rászózza a Vígszínházat, a rákövetkező évben a Fővárosi Operettet. Roboz lesz mindkettő igazgatója. S mivel az amerikai pénzt inkább Londonban látja növekedni, megveszi a 2500 személyes Capitol mozit A. H. Woodsszal, Roboz átveszi Ben Blumenthaltól a lipótvárosi színházat.

1926–1931: Roboz bérlőigazgató.

1935-ben hozzáveszi kamaraszínházként a mindaddig színházként kévéssé sikeresen üzemelő egykori mulatót a Révay utcában: Pesti Színház néven. Roboz terjeszkedik. 1936-ban a Vig újabb kamarát kap: a Royal Színházat. Roboz a Budapesti Színházgatók Szövetségének alelnöke (1921), majd elnöke (1931–1939).

A Roboz-éra alatt a színház nehézségek közt hanykolódott, de nem süllyedt el. A nemzetközi drámatermes nem szolgált szenzációkkal. A francia körüti vígjátékok kimerültek. A műsor javát kitevő magyar dráma darabjai is megfakultak. A színészi csillogás, a csiszolt összjáték és az előadások kiállítása megtévesztően tartotta kiemelkedő szintjét. Egy színpadi étkezés evőeszközei meghangszerelten összecsendültek, a járás-kelések ritmusa, az úgynevezett „atmoszféra” tökéletesen illúziókeltő volt. A színpadképek a mandzsettagomboktól a szalvétagyűrűkig, a díszvázaktól a függönykarnisokig tökéletesek voltak, akár egy *Mozart-concerto*. Ironikus, de a szocialista realizmus napjaiban – amikor a *vígszínházi* jelző elítélően és megbélyegzően hangzott – a Vig eredményeit hasznosították még tsz-drámákban is. *Urbán Ernő Tűzkereszttségében* *Sohár Lidi* kulakasszony tisztaszobája vígszínházi aprólékossággal berendezett volt, a kettős családi ágy fölé akasztott sorozatpacsomagolta olajkép, a *Krisztus a Gecsemáné kertben* karimájába betűzött esküvői fényképekig. *Csiky Gergely Buborékok* című vígjátékát *Gellért Endre* főrendező – ifjú színészként a Vig neveltje – úgy állította színre a Nemzetiben, hogy egykorú hitelessége helytállt volna a Lipót körüti színpadon is.

1939-ben Roboznak a rendelkezések megtiltják színházat igazgatni: megvásárolja tőle 350 ezer pengőért *Becsei Vilmos* gyáros, aki utóbb közkereseti társaságot alapít. Előbb *Harsányi Zsolt*, annak halála után *Hegedűs Tibor* az igazgató. A háttérből azonban Roboz dirigálja a Vig gazda-

ROBOZ ZSUZSI RAJZÁN ANTOINETTE SIBLEY, A ROYAL BALLET COMPANY PRÍMABALERINÁJA

sági ügyeit. S amikor már meg sem jelenhet a színházban, a közeli Vilmos császár út 32.-ből kormányoz. A cím nem merőben ismeretlen a Vígszínház történelmét ismerők előtt. *Bedő Mór* ügyvéd irodája 1920 szeptemberében innen hirdette meg a vígszínházi részvények felvásárlását. Itt volt a Roboz & Blumenthal előretolt helyőrsége.

Utolsó idején ebből az ügyvédi irodából távirányította a színházat.

Roboz után a Vig képtelen folytatni dicsőséges múltját.

Bombatalalat lerombolja a színpadot és a nézőteret. Patyomkin-díszletként áll a körüton a színház főfala. Mögötte romok. Csak az öltözők használhatók. Roboz Imre a Mészáros utca

LÁZÁR EGON GAZDASÁGI IGAZGATÓ ÉS HEGEDŰS D. GÉZA, A 2008. ÉVI ROBOZ-DÍJAS FOTÓ: PYSZNY LÁSZLÓ

kövezetéről tömegsírba került. Tulajdonát *Roboz Aladár* vette át. Névleg. Jób remek színházi ember, de nem tud életet lehelni a hadirokkant Vígszínházba.

Vége a „vígszínházi stílusnak”. Amely nem más, mint a századvég színházi forradalma magyar módra. Berlinben *Otto Brahm*, Párizsban *Antoine*, Moszkvában *Sztanyiszlavszkij* és *Nyemirovics-Dancsenko* új nehézkedési törvényeket diktáltak a színpadnak. Divatba jött a múlt aggályosan körülményes színrevitele: az úgynevezett korhűség. Divatba jött a divat: vagyis a napi viselet és lakberendezés, illem, magatartás valóság-hűsége. A rivaldához előrelépő szolvas helyett divatba jön az összejáték.

Francia bohózatokban megvalósult a magyar színjátszás lényege: az életismeret, a leleplezés és a tragikumot is átszövő gyengéd humor, életbölcseleti könnyedség, valamint a valóság tisztelte. A Víg színészeit nem lombikban forralták. Nem mesterséges megtermékenyítéssel tették életszerűvé. A legmegátalkodottabban ki-

agylt szerkezetekben is az élet mutogatta izmait, bájjal dalolt a színészi alkotóerő, a kiadhatatlannak látszó ötletesség, a derű, a kedély, a részletek szépsége, a szakadékok fölött bravúrosan egyensúlyozó összejáték.

Színháztörténetünkben sikerrel senki nem hozott modernebbet a Vignél. Senki nem adott a nézőknek elfogadható modernséget. Tanításuk végigsöpört kézről kézre, mandzsettáról mandzsettára, magatartásról magatartásra. Kivérezvén a francia körüti komédia rejtekajtókon garniszállókban családostul kergetőző szabadalmaztatott szerkezetének életképessége, az új drámairodalom – elvéve egy-egy *Csehov-próbálkozás* és az amerikai *O’Neill* magyar szájízhez igazítása – harmadrangú darabjai töltöték ki a műsort előkelő tálalásban, nagy erejű színészek képzeletdús előadásában. A nézők a Vígben mindig tudhatták, friss árut kapnak a pénzüért. A legkisebb, akár egymondatos szerepnek is a legmegfelelőbb gazdája volt. A vezető színészek rajongott, nagy színészek voltak.

Roboz Imre, zsebében francia mentességi papírokkal, eltűnik. Roboz Aladár, Imre öccse a Teréz körüti Színpad (ma: Játékszín) tulajdonosa, amíg a törvények megengedik. (Egyszermind közelében marad a családi vállalkozásnak. Ő igazgatja a Royal Orfeumot.) A háború után megelégedi a bizonytalanságot, áttelepedik Amerikába 1948-ban.

Roboz Imre *Zsuzsi* leányát unokafivére, *Földes Lajos*, az Universal európai és afrikai központjának vezére nevelteti. Földes Pesten a Paramount ügyvezető igazgatója volt, még amikor átmenetileg *Kabos Gyula* Művész Színház néven igazgatta az Operettszínházat, lakása a Nagymező utca 17.-beli épületben volt. (Célravezető ügyelni a laccímekre. Roboz ekkor már a szokásos színház körül lakás helyett a budai Nyúl utca 13/a.-ban lakik második feleségével. Ebben az utcában vett *Molnár Ferenc* is házat. Ha a színházhoz akar eljutni az igazgató: autó szükséges, sofőrrel.)

Ben Blumenthal Pestre repül 1946-ban a színház újjépítése és a jóvátétel ügyében.

1951. december 21.-én, *Sztálin* születésnapján, ünnepélyesen megnyílik A Magyar Néphadsereg Színháza néven.

Roboz Imre portréja az alagsori büfé előcsarnokában látható. Festőművész leánya alkotta, aki emellett nagyvonalú alapítványa által gondoskodik róla, hogy legalább a színházon belül emlékezzenek arra az igazgatójukra, aki húsz évvel meghosszabbította a Vígszínház történelmét. Fenntartotta a gazdasági válságokban hanykolódó hajót. Nem engedte letérni útjáról. Mai eszünkkel nem is érthető, Roboz miért nem ment tönkre anyagilag. A babona szerint a színház örök ráfizetés. Csakis külső segítséggel tartható fenn működése. A Víg mögött álló amerikai tőke nem hozott, inkább vitt. Besöpörte a magyar pengőt és a fillérjét is. Roboz igazgatása eredményeket hozott. Nem is emlékeznek rá szívesen. Szívünkön dédelgetjük színházi Mohácsok elvérzettjeit.

Roboz Imre fehér holló színháztörténetünkben. Értett hozzá. Huszonnégy órát gürcölt naponta. Színészeinek nem farkasa, hanem apja volt (igen szűkre zárt tárcával). Minden jól ment. Legfeljebb a végén agyonlőtték.

